

PROJECTE INTEGRAL DE COEDUCACIÓ (PIC)

INS RAMON CASAS I CARBÓ 2019-2020

ÍNDEX

Introducció.....	3
Retorn de la intervenció amb el professorat.....	5
Objectius.....	5
Continguts i metodologia.....	6
Sessions.....	7
Valoració.....	15
Valoració per part del professorat.....	16
Retorn de la intervenció amb l'alumnat	17
Objectius:.....	17
Sessions.....	18
Suport a l'alumnat més afectat	23
Retorn de la intervenció amb les famílies.....	25
Objectius.....	25
Contingut i metodologia	25
Valoració.....	29
Valoració de Cúrcuma en relació als objectius principals del PIC .	29

Introducció

El Projecte Integral de Coeducació (PIC) es va dur a terme durant el primer trimestre i part del segon del curs escolar 2019/2020 de forma simultània a tres instituts de Secundària de Palau-Solità i Plegamans: Escola Marinada, INS Can Periquet i INS Ramón Casas i Carbó. Aquest projecte promou la perspectiva de gènere i la coeducació en la mirada del professorat, de les famílies i de l'alumnat amb l'objectiu de guanyar eines i recursos a l'hora d'identificar dinàmiques discriminatòries i abordar-les en les seves tasques educatives i/o en les seves relacions.

Des de Cúrcuma, l'entitat a càrrec d'implementar el PIC, pensem que fomentar un model d'escola coeducativa passa per comprendre el marc sociopolític en el qual vivim, ja que aquest condiona la socialització i el comportament que s'espera de cada persona. Per aquesta raó, el PIC posa al centre la transformació educativa i personal per caminar cap a un model d'escola més igualitària i més inclusiva, que aculli i celebri la diversitat.

Els objectius principals del PIC són:

- Conèixer els mecanismes de construcció social de la identitat i l'expressió de gènere i la orientació sexual.
- Detectar estereotips i prejudicis sexistes, lesbòfobs, homòfobs i trànsfobs.
- Conèixer els mecanismes bàsics que permeten les violències de gènere i la seva reproducció en el marc educatiu.
- Identificar situacions en l'àmbit educatiu on es donen dinàmiques de discriminació cap a les persones LGTBIQ.
- Crear un clima de suport entre l'alumnat que es repliqui a mesura que s'avança en el procés pedagògic.
- Mostrar referents alternatius als models hegemònics.

En concret, el Projecte Integral de Coeducació (PIC) que s'ha dut a terme l'institut Ramon Casas i Carbó durant el primer i segon trimestre del curs escolar 2019-2020 ha consistit en les següents intervencions:

- ✓ **Formació al professorat:** 3 sessions d'una hora i mitja amb el professorat.
- ✓ **Intervenció amb l'alumnat:** 2 sessions de dues hora i una obra de teatre-fòrum d'una hora i mitja amb cada grup-classe.
- ✓ **Intervenció amb les famílies:** Dues xerrades-informatives (una a l'inici i una altra al final) d'una hora cada una amb les famílies del centre.

CÚRCUMA

El present informe inclou una descripció narrativa del projecte, valoracions sobre les diferents intervencions realitzades i sobre l'impacte del projecte en general. A continuació presentem les formacions realitzades amb el professorat, així com una breu valoració sobre el seu desenvolupament. El següent apartat es centra en les intervencions fetes a les aules. Després s'inclou

un apartat sobre les sessions informatives realitzades amb les famílies. Per últim, el document presenta una justificació de l'equip de Cúrcuma que aborda els objectius que s'havien plantejat i com s'han treballat.

Retorn de la intervenció amb el professorat

Durant el PIC es va realitzar un procés de formació amb el professorat de l'institut Ramon Casas i Carbó en la qual cada mestre/a va assistir a 3 sessions de formació i va haver d'incorporar pràctiques coeducatives a l'aula. A més, les tutores i els tutors de cada curs (on vam impartir tres sessions amb l'alumnat) van realitzar observacions de les intervencions de Cúrcuma a les aules.

Objectius

L'objectiu general de les formacions amb el professorat era incorporar la perspectiva de gènere a través de la coeducació en les pràctiques docents per tal d'erradicar les violències de gènere. Aquest objectiu general es va abordar a través dels següents objectius específics:

- ✓ Comprendre la problemàtica de les violències de gènere, la seva arrel en la socialització de gènere i els seus mecanismes de transmissió.
- ✓ Saber detectar violències de gènere en l'entorn educatiu i cercar estratègies per superar-les.
- ✓ Saber detectar i distingir les pràctiques coeducatives de les discriminatòries.

- ✓ Explorar la pròpia socialització en el gènere i detectar estereotips internalitzats.
- ✓ Revisar la pròpia pràctica docent i del centre per tal de detectar pràctiques que no fomenten la coeducació i incorporar estratègies per a transformar-les.
- ✓ Comprendre la diferència entre l'escola coeducativa i l'escola mixta, i treballar per a que les escoles promoguin l'erradicació de les violències de gènere.
- ✓ Promoure l'apreciació de la diversitat i l'empoderament personal com a riquesa per tota la comunitat educativa: alumnat, professorat, personal PAS i familiars.

Continguts i metodologia

Les formacions amb el professorat es van dissenyar per poder abordar els següents continguts:

- ✓ Conceptes bàsics per a comprendre les desigualtats de gènere i els mecanismes de reproducció d'aquestes desigualtats:
 - Socialització i gènere (sexe, identitat de gènere, expressió de gènere, orientació sexual).
 - Violències masclistes (patriarcat, cis, heteronormativitat, sexisme).
- ✓ Coeducar per guanyar llibertat
 - Coeducació. En què consisteix?
 - Presa de consciència d'una mateixa i de l'entorn per coeducar.
 - La gestió de les emocions per prevenir les violències de gènere.
 - Anàlisi de material, continguts i espais didàctics: currículum ocult i manifest.

- Incorporació i presentació d'estratègies i recursos educatius per a millorar les pràctiques coeducatives.
- Observacions de les intervencions de Cúrcuma: anàlisi de la pràctica.

Les tres formacions que es van realitzar amb l'equip docent, durant el transcurs del projecte, estaven pensades per permetre que el professorat anés incorporant la mirada coeducativa per poder realitzar les seves tasques educatives amb les ulleres de la perspectiva de gènere posades. Per aquesta raó, les formacions amb el professorat es van intercalar amb les tres intervencions que Cúrcuma va realitzar amb l'alumnat.

Les formacions van ser fonamentalment pràctiques, partint de la premissa que totes les persones estem immerses en un context de violències masclistes i, per tant, som potencials agents de canvi. La metodologia de les sessions va incloure dinàmiques vivencials, discussions en petit i gran grup entorn a la implementació de les estratègies proposades i de les observacions fetes, presentacions teòriques acompanyades de recursos audiovisuals i, finalment, la presentació de recursos i estratègies coeducatives.

Sessions

Per tal de treballar aquests objectius es van realitzar tres sessions de formació d'un hora i mitja cada una, en la que van participar un aproximat de 60 persones.

La **primera** sessió anomenada "**Introducció a la perspectiva de gènere i mirada coeducativa**", es va realitzar el 10 de setembre de 2019. A través de reflexions personals, dinàmiques de grup, recursos audiovisuals, explicacions teòriques i rol playing, vam treballar la socialització de gènere, les violències de gènere i vam introduir algunes habilitats i recursos per incorporar la coeducació a les aules insistint en la importància de l'expressió de les emocions. En aquesta primera sessió el grup va ser molt participatiu.

Alguns dels mandats de gènere que es van identificar en el grup van ser:

Familiar	Educació	Laboral	Oci	Mitjans de comunicació
✓ Dones: aprendre a cosir, parar la taula ✓ Tasques de casa i de cura són de dones ✓ Juguines diferenciades ✓ Els homes no podien estar a la cuina (per rentar els plats sí) ✓ Els nens no ploren ✓ Les nenes planxen millor ✓ Les nenes han de tornar d'hora a casa ✓ Més preocupació per com es vesteix la nena que el nen ✓ La dona porta la logística dels nens ✓ Les nenes no fan judo, fan ballet ✓ La meva àvia dinava després	✓ Orientació per professions ✓ Els nens no ploren ✓ Segregació per sexes (entre escoles i dins les aules) ✓ Que els nens no sàpiguen que t'ha vingut la regla (tabú sexualitat femenina) ✓ Les noies humanitats, socials, sanitaris i els nois tecnologia i tècnic ✓ Noies a carreres "fàcils" i nois a carreres "difícils" ✓ Noies feien mecanografia per poder ser secretàries	✓ Porques caps d'empresa són dones ✓ Problemes amb la maternitat ✓ Discriminació en la vestimenta ✓ Les dones no lideren ✓ Feines que requereixen força són masculina ✓ Feines diferenciades per sexe (bomber, taxistes, conductor autobús home; cuidar i netejar dones) ✓ Dones maquillades ✓ Bona presència ✓ Sous diferenciats	✓ Esports diferenciats ✓ Hora de tornada diferenciada per sexe ✓ Vestimenta de les noies ✓ Els nois s'orienten millor (context muntanya) ✓ Futbol masculí ✓ Les noies no paguen ✓ Fer ballet és de "mariques" ✓ Les dones no poden anar soles a alguns llocs	✓ Cap reconeixement cap als esports femenins ✓ Anuncis sexistes ✓ Anuncis diferenciats per sexe ✓ Físic ✓ Cosificació de les dones als anuncis ✓ Dona perfecte i guapa ✓ Noies "femenines, dinàmiques, tontes"

✓ Al cotxe, les dones darrera ✓ El cotxet és per nenes ✓ Les noies han de vestir decents ✓ Beure i fumar no és de dona ✓ Les dones han d'estudiar més que els homes ✓ Colors diferenciats per sexe ✓ Nens juguen amb cotxes, nenes amb nines ✓ Dones han de respectar més les convencions socials (pets, rots, com seure).	✓ Esport separat per sexe ✓ Uniforme escolar sexista ✓ Noia que juga a esports "marimacho"			

- Crida l'atenció que no totes les sessions són iguals, sinó que depèn del que passa a cada grup s'evoluciona cap a un lloc o cap a un altre.
- En algunes sessions hi va haver alumnes que van sortir de l'armari, i en altres l'alumnat parlava de la seva sexualitat fora de l'heterosexualitat de forma molt normalitzada.
- La importància de modelar des del no jutjar, donant llibertat per parlar.
- Algunes persones que discriminen a l'aula no agafen responsabilitat durant les sessions. En aquest sentit també parlem de com de vegades és necessari que nosaltres agafem responsabilitat per l'alumnat, agafar els rols.
- També sorprèn que alumnes que normalment són invisibles, s'han fet visibles durant la sessió. Se senten legitimats per parlar, per posar lo personal.

Durant l'última part de la sessió, es va fer una presentació teòrica sobre l'escola coeducativa i la diferència entre el currículum ocult i el currículum manifest. La receptivitat de l'equip docent va ser molt bona i, de fet, ens van comentar que molts d'aquests elements ja els tenien en compte, i ja tenien estratègies per intentar transformar-los. Com que és un centre que treballa per projectes, no treballen amb llibres de text i incorporen aquesta mirada de forma transversal. Es va demanar al professorat que de cara a la propera formació identifiquessin algun element del currículum ocult expressats a través del material i espais didàctics, i pensessin en com corregir-lo en clau coeducativa.

Durant aquesta segona sessió vam sentir molt de rebuig per part del professorat. Durant la primera part de compartir què havia passat a les aules, hi havia molt poc interès i poca connexió. Quan ja estàvem tancant aquesta

part, vam sentir que algú deia “estic cansat d'això, sempre el mateix”.

A l'última part vam parlar de currículum ocult i manifest. Aquesta presentació sempre inicia explicant les diferències entre l'escola mixta i l'escola coeducativa, i després es passa a identificar elements del currículum ocult que cal tenir en compte. Moltes persones van sortir a la defensiva des de l'inici ja que rebien la proposta com un atac. La primera persona en parlar en aquest sentit, va ser un noi d'uns 30 anys professor de llatí que va dir que els estàvem encasellant com a “escola mixta” i que ells ja feien moltes de les coses que els estàvem plantejant. Els vam explicar que en cap moment estavem insinuant això, i que, de fet, partíem de la base que ja hi ha moltes estratègies de coeducació que el professorat està posant en pràctica. Però no va servir de gaire, ja que varies persones al seu voltant (del departament de llengües) tenien plantejaments molt tancats (en contra de les quotes, en contra d'incloure a dones en el

currículum escolar “a la força” -per exemple en literatura-, molt contràries a qüestionar el masculí universal genèric, etc). Des de l’inici van començar a qüestionar tot el que plantejàvem i no estaven d’acord en res. Tenien una posició molt polaritzada i poca obertura a reflexionar.

Vam sentir molta hostilitat per part d’una part important del professorat, rebuig a tot el que plantejàvem per part d’una majoria, i un grup minoritari de persones que recolzaven i donaven suport als nostres plantejaments, però que semblaven cremades i cansades i amb poques ganes de plantejar els seus arguments.

No sabem si part del que està passant té a veure amb el que va passar al final de la primera sessió, quan un grup va queixar-se perquè tenien massa formacions. La sensació és que des de que entrem a l’aula ja estan totalment tancats. Aquesta sessió l’hem fet moltes vegades amb grups molt diferents i mai havíem tingut aquesta resposta. De vegades la gent està més tancada a escoltar certs plantejaments, però no hi ha aquest rebuig a tot el que plantejem i mai és una posició majoritària dins del grup.

La **tercera** sessió, anomenada **“Dibuixant línies de treball per fomentar les pràctiques coeducatives i l’erradicació de les que són discriminatòries”**, es va realitzar el 3 de febrer del 2020. Aquesta sessió de tancament la vam iniciar compartint el que havíem treballat en la segona i tercera sessions amb l’alumnat. De les persones presents, només 8 havien presenciat la sessió de teatre-fòrum i 16 havien estat presents durant la tercera sessió a les aules.

Vam començar explicant les escenes de la peça de teatre-fòrum i els temes que es treballen en cada una. Vam aprofitar per parlar sobre el sexpreading i vam assenyalar que el tema del cos és, el que segons l'alumnat, més es critica a l'institut. També vam mencionar que el tema del racisme va aparèixer en diverses aules. Pel que fa a la segona escena, vam explicar que amb les noies es treballa la culpabilitat que sentim quan som víctimes d'una agressió i com ens sentim responsables d'haver-la provocat. Durant les presentacions, vàries noies diuen que han viscut situacions similars a la que presentem. Per això insistim en la importància d'aprendre a dir que no, però també de que les noies ubiquin el seu "sí" (desitjos, necessitats, etc). En relació als nois vam treballar sobre com es socialitza per tal d'acabar reproduint formes de lligar que són violentes i de la necessitat que els nois agafin responsabilitat. També vam introduir el tema de la pornografia comercial, i com aquesta reforça aquesta mirada.

A continuació vam explicar la tercera sessió amb l'alumnat. Expliquem, bàsicament, com funciona el cercle de la paraula i parlem de la importància

de poder mostrar el dolor i la tristesa en un espai de grup, i també de poder-la sostenir, ja que tot això reforça la cohesió de grup. Compartim alguns dels temes que han sortit en el cercles de la paraula:

- Trastorns alimentaris en nois i noies
- Auto-lesions i intents de suïcidis
- Morts molt properes (mares, germanes, tiets) que la resta del grup desconeixia
- Que em mirin les tetes em fa sentir malament
- Racisme: “moro”, “il·legal”
- Agressions viscudes per part de noies en l’entorn de la parella

Explicuem que alguns d’aquests temes, més enllà de la part grupal, requereixen una resposta individual d’acompanyament.

Finalment, vam donar espai per tal que les persones que havien estat presents poguessin compartir què els havia sorprès o què havien vist durant les sessions amb l’alumnat:

- ✓ Molta sorpresa de veure com s’obren.
- ✓ Nens i nenes que parlen i que normalment són “força invisibles”.
- ✓ Una professora diu que voldria que haguéssim treballat més les relacions de crítiques entre les noies.
- ✓ Ens demanen recomanacions per seguir acompanyant i donant seguiment a tot el que ha sortit.
- ✓ Sorpresa i agraïment en general de les persones que han estat a les sessions amb alumnat per la quantitat de temes que surten i que normalment no tenen espai.

Finalment, des de Cúrcuma vam compartir un recull de pràctiques coeducatives per seguir incorporant aquesta mirada durant la pràctica docent.

Valoració

En aquest centre el procés de formació amb el professorat ha estat força accidentat. Per una banda, el fet de treballar amb un grup tan gran

(aproximadament 60 persones) no ha ajudat a poder treballar en el nivell de profunditat com s'ha fet en els altres centres. Una autocrítica és que en instituts amb un claustre tan gran les sessions de formació o bé s'haurien de limitar al professorat dels cursos amb els quals es treballa o s'hauria de dividir el professorat en dos grups per poder realitzar les formacions.

D'altra banda, en aquest institut ens hem trobat amb una part del professorat que era molt reticent a la proposta coeducativa. En aquest grup, qüestions com l'ús del llenguatge inclusiu (que ja estan altament acceptats socialment) generaven forts debats i inclús portaven a desacreditar els coneixements de les persones que realitzaven la formació.

Tot i això, destaquem que gran part del professorat s'ha mostrat molt agraït amb la tasca realitzada, sobretot a les aules. La nostra valoració és que l'espai de formació no s'ha pogut utilitzar de la forma que ens hagués agradat.

Valoració per part del professorat

Per tal de conèixer la valoració del professorat, es va demanar el professorat omplís un formulari d'avaluació sobre les formacions. Tot i que el claustre compta amb més de 60 professionals, només es van rebre 6 respostes.

La **valoració general** de la formació per part del professorat que ha respost el formulari ha estat menys favorable del que ho ha estat a altres centres, tant pel que fa als continguts, com a la metodologia, com a l'impacte que la formació ha tingut en la pràctica docent de les persones participants.

Algunes **propostes de millora** que el professorat identifica en el formulari d'avaluació són:

- ✓ Treballar amb més supòsits i casos pràctics.
- ✓ Fer les sessions amb l'alumnat a l'hora de tutoria.
- ✓ Hi hauria d'haver més coordinació per tal que el professorat (i especialment els i les tutores) haguessin pogut assistir a les sessions amb l'alumnat.

- ✓ Els casos que s'han detectat en les sessions amb l'alumnat de vegades han tingut conseqüències posteriors que els i les tutores han hagut d'atendre sense tenir eines.

Des de Cúrcuma valorem que la metodologia que utilitzem en altres centres en aquest cas no ha estat l'adequada pel tamany del claustre d'aquest centre (més de 60 persones). Hagués estat recomanable obrir la formació només als i les tutores dels grups amb els quals hem treballat (un grup d'unes 20 persones si s'inclou l'equip directiu i altres professionals interessades). D'aquesta manera, haguéssim pogut treballar amb les persones que també han estat presents en les intervencions amb l'alumnat, prioritzant que els i les tutores participessin en les sessions amb els seus grups.

Retorn de la intervenció amb l'alumnat

Durant el PIC es van realitzar tres sessions amb l'alumnat de secundària, adaptades a cada cicle.

Objectius

- ✓ Prevenir les dinàmiques de violències i assetjament entre l'alumnat.
- ✓ Erradicar les dinàmiques de discriminació per raó de gènere.
- ✓ Detectar estereotips i prejudicis sexistes, lesbòfobs, homòfobs i trànsfobs.
- ✓ Identificar situacions de l'àmbit educatiu on es donen dinàmiques de discriminació cap a les persones LGTBIQ.
- ✓ Crear un clima de suport entre l'alumnat que es repliqui a mesura que s'avança en el procés pedagògic.

Les sessions realitzades amb l'alumnat estan adaptades a cada cicle. En el proper apartat descrivim com es van desenvolupar cada una de les sessions per cicle així com els **continguts** treballats en cada una d'elles.

Sessions

Sessió 1: "Enredant el gènere"

- Prevenció de les violències masclistes.
- Identificació de com els estereotips de gènere limiten la llibertat personal i la qualitat de vida.
- Foment de la inclusió de la diversitat tot presentant referents alternatius als estereotips de gènere.
- Expressió de les emocions.

Sessió 2: "Històries d'Alba i Manu"

- Marc contextual de les violències de gènere i el sistema patriarcal.
- Estratègies d'*empoderament* i de resposta envers l'assetjament sexual als espais públics tant a nivell individual com col·lectiu. (Compartir experiències i estratègies d'autodefensa feminista)
- Cànon estètic, homofòbia, "sexpredding", agressions sexuals, límits, assertivitat.

Sessió 3: "Espai de reparació grupal i pràctiques restauratives"

- Generar processos de reparació que generin nous patrons de relacions dins l'aula.
- Donar suport a aquelles persones que hagin pogut patir discriminacions en el passat o en l'actualitat.

- Reflexionar al voltant de la manera de relacionar-nos com a grup en relació, especialment, amb el sexisme i la homofòbia.

Primer cicle

En la **primera sessió** amb tots els **primers i segons d'ESO** es va començar a partir d'una dinàmica on l'alumnat havia d'identificar estereotips i mandats de gènere. Tot el que l'alumnat anava identificant, en funció de la seva socialització, exemples de l'institut o de les seves dinàmiques en el grup d'amistat s'anaven apuntant a la pissarra. Aquesta primera activitat que connecta ràpidament amb el grup-classe ens serveix per acabar explicant el sistema sexe-gènere i com es construeix la nostra socialització en funció del gènere que se'ns assigna. Aquesta primera explicació dóna peu a què els i les alumnes de primer d'ESO comparteixin reflexions personals sobre alguns dels seus conflictes interns en relació amb aquest tema, així com també ens dóna l'oportunitat d'observar com és la dinàmica i la interacció de les persones en el grup-classe.

La segona part de la sessió la invertim en treballar a partir d'unes targetes de casos on apareixen històries de persones que han patit dinàmiques d'assetjament per raó de gènere així com casos d'homofòbia i lesbofòbia dins les aules. També treballem amb un cas de "gordofòbia". Fem grups petits i els donem una estona perquè parlin sobre el cas que els ha tocat. Un cop han tingut un breu debat sobre el cas i sobre el que farien ells i elles en la situació que els plantejem, els proposem que muntin una peça de teatre amb l'escena que els hem presentat. Els donem 5-10 minuts perquè l'organitzin. Preparem l'aula i veiem les escenes que han preparat, de manera que tenim un debat grupal sobre cada una de les escenes que els companys i companyes han presentat. Aquest debat també ens dóna informació al voltant de quines pràctiques es repeteixen en el grup i quin imaginari tenen nois i noies sobre els temes plantejats.

En la **segona sessió** amb l'alumnat de **primer i segon d'ESO** hem interpretat l'obra de teatre-fòrum "Històries d'Alba i Manu". Aquesta obra es presenta a partir de dues escenes. En la primera, dos alumnes d'un institut se'n van al parc a passar la tarda i es posen a criticar a tots i a cada un dels seus companys/es de classe. Opinen sobre el cos d'una noia, es mofen d'un cas de "sexpreading", fan comentaris homòfobs sobre la possible orientació sexual d'un noi de la classe i, finalment, opinen sobre la depilació. La segona escena tracta d'un cas d'una potencial agressió sexual. Un noi de l'institut va a casa d'una companya de classe per estudiar però intenta lligar amb ella d'una manera que genera molta incomoditat. La situació és altament violenta per a la noia i ell tampoc sap com actuar. Acabar marxant de la casa.

Amb els i les de primer d'ESO ens vam centrar més en la primera escena. L'alumnat reconeix que aquests comentaris es fan de manera sistemàtica en el marc de l'institut. Algunes alumnes surten a l'escenari a intentar canviar aquesta dinàmica des de l'actuació teatral. Plantegen el que farien elles en la mateixa situació i com es posicionarien davant de comentaris altament masclistes. Es genera un debat amb els grups de 1r d'ESO al voltant del que plantegen les companyes i ens asseguren que és molt necessari treballar aquests temes dins la classe. A més, és un moment on aquelles persones que han patit dinàmiques de discriminació estan més connectades amb la seva història.

En la **tercera sessió** tant amb **primer** com amb **segon d'ESO** vam anar a atendre les necessitats que té cada grup. Dit d'una altra forma, a partir d'una dinàmica que es presenta com "el cercle de la paraula" es proposa un espai on cada persona pot parlar obertament de com s'ha sentit i se sent a l'institut i a l'aula i a demanar tot el que necessiti en el seu grup. És una sessió que sovint implica que molts i moltes alumnes s'emocionen molt quan expliquen les coses que han patit en silenci. A més, facilitem un espai de reparació grupal en el

sentit que hi ha persones que es demanen disculpes entre elles per haver-se tractat malament, per haver fet comentaris sexistes i innecessaris o per haver donat un cop a algú altre.

Segon Cicle

En la **primera sessió** amb segon cicle vam treballar, també, a través d'una dinàmica a la pissarra enfocada a què l'alumnat pugui començar a parlar dels estereotips de gènere que identifiquen en les seves vides així com en les seves pràctiques quotidianes tant dins com fora de l'institut. La dinàmica és una mica diferent en el sentit que l'alumnat de tercer i quart estan preparats per anar una mica més enllà. De fet, des del principi ja comencen a sortir estereotips i mandats lligats a la sexualització dels cossos de les noies, a la qüestió de la vestimenta o de les corporalitats com a dispositiu d'assetjament. En aquesta primera dinàmica vam poder identificar clarament quins eren els patrons relacionals i de creences de cada una de les aules per poder ajustar la tercera sessió a aquestes necessitats. En aquest sentit, els i les alumnes tant de tercer com de quart, exposen obertament algunes qüestions que els afecten personalment dins l'institut. En moltes de les intervencions això ha implicat que es generés un clima de molta atenció i especial cura on l'alumnat s'escolta sense jutjar-se necessàriament.

La dinàmica "el vent ve i s'emporta" ens va servir perquè cada alumne pogués connectar amb alguna cosa que li ha passat al llarg de la seva vida (o en el marc de l'institut) que hagi condicionat la seva autoestima, la confiança en ell/a mateix/a o la relació amb la resta de les persones. Aquesta dinàmica permet veure quanta gent s'ha sentit igual que el seu company o companya i, per tant, podem tenir una conversa sincera i propera sobre com ens sentim quan ens relacionem d'una manera o d'una altre. El sexisme és un element que comença a aparèixer tant amb tercer com amb quart d'ESO. I un altre tema que apareix amb força és el de la sexualització. Hi ha noies que expressen el seu malestar per ser llegides com un cos sexualitzable.

La **segona sessió** va ser el fòrum de l'obra "Històries d'Alba i Manu". Les escenes són les mateixes que hem desgranat anteriorment, la diferència és la manera en com s'aborden els continguts que es desprenen de les escenes teatrals. Dit d'una altra forma, durant el fòrum apareixen dos temes especialment cabdals. En primer lloc, i en relació amb la primera escena presentada, el cas on els dos personatges opinen insistentment sobre el cos d'una persona és el pren més força en el grup. Moltes noies (i alguns nois) diuen obertament que a l'institut s'opina constantment dels cossos de les persones i que aquest tipus de pràctiques tenen un impacte molt fort en l'autoestima d'algunes persones. El 100 % de les persones presents durant l'obra de teatre aixequen la mà quan preguntem quantes persones se senten jutjades alguna vegada pel seu cos dins o fora de l'institut. I un 95 % dels i les participants aixequen la mà quan preguntem quantes persones opinen sovint sobre el cos de la resta de la gent. Aquesta dinàmica ens permet fer visible com s'articulen les dinàmiques de discriminació així com els motius pels quals acabem reproduint allò que a nosaltres també ens fa mal. Els grups de tercer i quart comenten que ho fan per encaixar, per tenir amics, perquè és difícil posicionar-se quan tothom pensa d'una manera determinada, etc. Hi ha persones que exposen, davant de la resta de grups, que han sigut jutjades, menystingudes i discriminades pel tipus de cos que tenen. Hi ha persones que s'emocionen obertament i que mostren part de la seva vulnerabilitat, així com l'enfado en relació amb el tema. Queda palès que aquest és un tema altament necessari a treballar.

De la segona escena, destaquem especialment com l'alumnat ens demana que es tractin temes de violències sexuals a l'hora de lligar dins el currículum de l'institut. Quan entrem a valorar el que ha passat en aquesta escena la gran majoria de noies identifiquen clarament que el noi està generant una situació violenta. S'acosta massa, no fa cas a les senyals corporals de la noia, insisteix, la fa sentir culpable de no voler liar-se amb ell i acaba marxant. Hi ha alguns nois que pensen igual que les noies, però d'altres justifiquen, en part, l'actitud del noi. En aquest moment notem com s'activen els mecanismes de defensa

dels nois, que se senten directament interpellats pel rol que adopta el personatge i per les seves companyes de grup. Treballem amb aquests mecanismes de defensa i expliquem per què sovint els nois actuem d'aquesta manera a l'hora de lligar. Hi ha nois que surten a l'escenari a provar de fer-ho d'una altra manera. Les estratègies que més apareixen són: no intentar lligar amb la companya de classe, respectar l'espai vital de la companya i comunicar-li que sent una atracció cap a ella i/o proposar-li (de manera hostil) de tenir un afer. Per tant, es fa visible, per part de l'alumnat, que hi ha altres maneres d'actuar en la seducció i a l'hora de comunicar-li a algú el que està sentint. L'alumnat ens demana, de nou, abordar més aquests temes, ja que comenten que tenen pocs espais on parlar de sexualitat, violències i/o formes de lligar amb persones adultes i en un espai de confiança (seguretat).

La **tercera sessió** amb els segons cicles tenia per objectiu treballar sobre el sistema de relacions dins l'aula per atendre dinàmiques de discriminació existents així com generar un espai on l'alumnat pugui parlar obertament de quines necessitats té per estar millor dins l'aula i en el marc de l'institut. Tant a tercer com a quart han estat sessions on l'alumnat ha pogut emocionar-se obertament. S'han obert ferides que estaven presents en el marc de l'aula, així com ferides que estaven obertes de cursos anteriors que s'han pogut sanar en aquesta sessió. Hem acompanyat processos de reparació en algunes relacions entre alumnes. Això vol dir que s'ha donat l'espai per a que poguessin dir-se allò que necessiten. Algunes persones han demanat disculpes obertament a altres companys/es per haver contribuït al seu patiment i hi ha hagut nois que han agafat responsabilitat sobre el sexisme que han exercit al llarg del seu pas per l'institut. Així mateix, també hi ha hagut noies que han insistit, de nou, amb estar cansades de què alguns nois sexualitzin els seus cossos constantment.

Suport a l'alumnat més afectat

Un dels elements que creiem interessant destacar és amb relació a la necessitat, per part de l'alumnat, de tenir espais per a poder parlar obertament

de la seva situació vital. L'acompanyament que hem ofert a nivell individual treballant des del marc grupal ha estat especialment necessari per aquelles figures dins l'aula que han representat i constitueixen l'alteritat en el marc del grup. Representar l'alteritat significa no encaixar amb qualsevol dels rols, mandats i estereotips de gènere que se'ns assignen socialment. Aquelles persones que en el marc grupal representen aquest tipus d'alteritat (en relació a la corporalitat, orientació del desig, maneres de comunicar-se, inseguretat, etc.) estan més habituades a patir dinàmiques de discriminació. En aquest sentit, les professionals que faciliten aquest projecte han acompanyat a tots els grups a posar consciència en com aquestes dinàmiques de discriminació tenen la seva font en la concepció que socialment tenim d'allò que és "normal, correcte, desitjable" del que no ho és. I, per tant, s'ha donat especial suport a aquelles persones que han patit més dins i fora de les aules. Donar aquest suport implica legitimar la seva veu dins el marc grupal. Que les persones sentin que tenen un espai segur on poder parlar de la seva situació personal dins l'institut i que el grup sigui capaç d'acollir-ho i responsabilitzar-se pel bé comú.

Retorn de la intervenció amb les famílies

Durant el PIC amb secundària es va voler incloure a les famílies per tal que en tinguessin coneixement des de l'inici del projecte i també per poder fer-ne una devolució un cop finalitzat. A l'institut Ramón Casas i Carbó la sessió de presentació amb famílies es va realitzar el 17 de setembre del 2019 i la de tancament va tenir lloc el 4 de febrer de 2020. A la primera sessió van assistir 5 persones en representació de les famílies i a la segona dues sessions van assistir 8 persones, la majoria d'elles del gènere femení.

Objectius

L' objectiu general de les reunions amb les famílies era contribuir en l'erradicació de les violències masclistes i en el foment i respecte de la diversitat, a través de la tasca educativa familiar, fent-les participants del projecte des d'un inici. En concret, els objectius específics eren:

- ✓ Conèixer la tasca coeducativa que fa l'escola o escoles del municipi, els seus objectius i a quines necessitats responen.
- ✓ Donar a conèixer el Projecte Integral de Coeducació que s'està implementant en les escoles del municipi.
- ✓ Entendre la magnitud i els mecanismes de reproducció de les diferents formes d'expressió de les violències de gènere i prendre consciència de la importància de fomentar models no estereotipats ni sexistes.

Contingut i metodologia

Durant la **sessió de presentació** del projecte, més enllà de les 5 persones que van assistir en representació de les famílies, també hi van participar la directora i cap d'estudis del centre.

Es va iniciar presentant breument l'entitat i la nostra experiència a Palau-solità i Plegamans. Després es va presentar el PIC, la seva calendarització i objectius.

A continuació, cada persona va haver d'escollir una targeta del Dixit que per alguna raó per ella representés la coeducació. Van sortir idees com:

- ✓ La coeducació serveix per a que les persones puguin parlar dels seus sentiments.
- ✓ Fa que els homes es plantegin el masclisme que exerceixen a la seva vida.
- ✓ Posar en dubte els estereotips de gènere.
- ✓ Estimar a les persones tal com són.

A partir d'aquí vam reflexionar sobre alguns dels principis bàsics de la mirada coeducativa:

- ✓ La coeducació posa en dubte com s'ha construït el sistema sexe-gènere.
- ✓ Treballa amb la idea que cada persona té dret a ser qui realment vol ser.
- ✓ Presenta referents alternatius en relació amb la masculinitat hegemònica.
- ✓ Treballa per a l'erradicació de les violències masclistes i LGTBIQfòbes.
- ✓ Presenta un nou marc de patrons relacionals dins les aules.

Finalment, vam fer una breu explicació de quins serien els elements cabdals que s'aboardarien durant el transcurs del projecte així com la calendarització del mateix. En general, les participants es van involucrar activament a la sessió i hi havia moltes expectatives sobre el programa i la seva continuïtat al centre.

A la **sessió de tancament** van assistir 8 persones en representació de les

famílies, ninguna d'elles havia participat a la primera sessió. També vam comptar amb la presència de 2 docents i la directora del centre.

Vam començar per demanar-los que ens expliquessin què els havia arribat a casa sobre el que havíem fet a les aules. Només a tres de les famílies els havia arribat informació sobre el que havíem fet durant les sessions. Sobretot, els havien parlat de la part de les emocions i de que havien plorat. Algunes de les coses que van destacar van ser:

- ✓ Moment d'agraïment
- ✓ En contra de tot tipus de discriminació.

- ✓ Temes de bullying.
- ✓ Una filla ara s'indigna quan sent comentaris o veu actituds masclistes als mitjans de comunicació.
- ✓ Una mare diu que ha notat un cert canvi en el discurs i els conceptes que ara utilitza el seu fill.

Després que les famílies compartissin en petits grups, també vam donar espai per tal que el professorat pogués compartir una petita avaluació de què havia estat el més important que havia passat durant les sessions. Les professores van parlar de com per elles el més important del procés havia estat l'observació de la feina que fèiem a les aules. Els va sorprendre que sortien temes que normalment no surten, com la metodologia que es fa servir provocava un canvi en l'ambient que ajudava a sortissin temes dels que mai es parla, i també permet que certes persones es mostrin de maneres diferents a com ho fan normalment. També van compartir sobre com s'havien fet pràctiques restauratives durant les sessions i com això ajuda a millorar la cohesió dels grups.

Una segona part de la sessió va servir per explicar en detall les sessions que s'havien fet, tant amb professorat com amb alumnat, però insistint en el que s'havia treballat a les aules. Hi va haver molt interès i atenció per part de les

famílies assistents. Vam explicar com amb aquests processos la gent més invisible als grups se sent legitimada per parlar. Es va insistir molt en la importància del treball emocional i de l'empatia. En

finalitzar hi va haver un espai per fer preguntes més generals.

Valoració

Les famílies que van participar a les sessions informatives van tenir una molt bona participació i van mostrar molt interès pel projecte. L'equip docent també va tenir l'oportunitat de compartir amb les famílies la importància d'un projecte així.

En aquest cas, pel que fa a la convocatòria volem destacar dues coses. En primer lloc, crida l'atenció que tot i ser el centre amb més volum d'alumnat, les sessions amb famílies van tenir una convocatòria més baixa que a la resta de centres que enguany participaven en el PIC. En segon lloc, com ens hem trobat als altres centres també, vam poder re-afirmar que les mares són les que majoritàriament venen a aquest tipus de reunions, reproduint un cop més els rols tradicionals de gènere, que posen a la mare com a principal responsable de les cures.

Valoració de Cúrcuma en relació als objectius principals del PIC

L'equip de Cúrcuma considera que s'han complert els objectius plantejats des d'un inici. A continuació, recuperem els aquests objectius i comentem, un per un, cada un d'ells.

- Conèixer els mecanismes de construcció social de la identitat i l'expressió de gènere i la orientació sexual.
- Detectar estereotips i prejudicis sexistes, lesbòfobs, homòfobs i trànsfobs.
- Conèixer els mecanismes bàsics que permeten les violències de gènere i la seva reproducció en el marc educatiu.
- Identificar situacions en l'àmbit educatiu on es donen dinàmiques de discriminació cap a les persones LGTBIQ.
- Crear un clima de suport entre l'alumnat que es repliqui a mesura que s'avança en el procés pedagògic.
- Mostrar referents alternatius als models hegemònics.

1. Conèixer els mecanismes de construcció social de la identitat i l'expressió de gènere i la orientació sexual

En el marc de les sessions de formació a les aules i a través de desgranar com es construeix la mirada del sistema sexe-gènere hem pogut aprofundir en com, cada un/a de nosaltres reproduceix en la seva quotidianitat tots aquells patrons que s'han establert socialment. Els mandats de gènere ens han ajudat a situar exactament perquè a vegades ens comportem d'una manera determinada, especialment quan estem en grup i sentim que hem de respondre tal com s'espera. En aquesta línia, hem pogut abordar com la construcció social de la masculinitat condiona altament la mirada que tenim sobre el que suposa "ser un home". I, concretament, com ens condiona a nosaltres com a homes. Més aterrat a la realitat dels joves, hem pogut relacionar les dinàmiques de discriminació, abús i competència entre els nois i, també, com la mirada de la masculinitat condiona la manera en com ens relacionem amb les dones. Per tant, aquest marc ha ajudat a que molts alumnes puguin situar més conscientment com les seves pràctiques, així com les dels seus companys, s'inscriuen en el paradigma del sistema sexe-gènere. Aquestes idees també

han contribuït a que l'alumnat sigui conscient del motius pels quals sovint les persones que més discriminació i assetjament reben són aquelles que menys encaixen amb els mandats o estereotips de gènere. En el cas de les noies, situar el marc del sistema sexe-gènere ha servit també per revisar com tot el masclisme que es pateix de manera sistemàtica està reforçat per una estructura social que permet i incentiva que aquest masclisme sigui vigent en la quotidianitat. I també ha servit per entendre més com el patriarcat també incentiva les relacions de competència entre les dones. Quan a la pràctica existeixen pràctiques de suport mutu i sororitat.

2. Detectar estereotips i prejudicis sexistes, lesbòfobs, homofòbs i trànsfobs

En la mateixa línia, a partir de la posada en comú sobre com el sistema sexe-gènere situa a les persones en "caixes" diferents, hem incentivat a la reflexió sobre quins estereotips sexistes podien detectar en la seva quotidianitat (dins i fora de l'aula). Des de 1r d'ESO fins a 4t d'ESO es detecten molts estereotips sexistes que reconeixen reproduir en la seva quotidianitat. Alguns d'aquests estereotips identificats són: "pensar que tota la gent és heterosexual a no ser que doni senyals", "vestir d'una manera determinada i jutjar a la gent per com ho fa", "veure a algunes noies com unes guarres quan es llien amb els nois", "mirar els pits de les noies constantment", "pensar que en el món només pots ser home o dona", "insultar a la gent dient-li maricón", "jugar a futbol és més de nois", "ballar ho fan més les noies" i tants d'altres. Per tant, s'ha fet una molt bona feina de detecció d'aquells estereotips i mandats de gènere que es reproduïen quotidianament i que atempten sistemàticament contra la llibertat d'algunes persones.

3. Conèixer els mecanismes bàsics que permeten les violències masclistes i la seva reproducció en el marc educatiu

Un cop s'ha posat llum a com la organització social, també dins l'institut, és desigual en funció de com siguis llegit/da, hem pogut introduir què entenem per violències i quins són els mecanismes de reproducció dins les aules. Més concretament, hem fet una feina, en primer lloc, de situar què és violència (humiliacions, vexacions, apartar, insultar, pegar, fer el buit, etc.). Situar aquest

marc ens ha permès que hi hagi molts i moltes alumnes que se senten legitimades per parlar de tot el que han patit, i pateixen, en el marc escolar. Hem apuntat a la importància de posar consciència en la responsabilitat que tenim tots els rols que estan en joc en una dinàmica de violència o discriminació. Gran part de l'alumnat confessa no posicionar-se, normalment, davant de situacions que impliquen discriminació per por a rebre més violències, després. Per tant, s'ha apel·lat a tota la comunitat educativa, especialment al professorat, perquè entenguin com funcionen aquests mecanismes de reproducció de violències per saber detectar-los i aprendre a abordar-los.

4. Identificar situacions en l'àmbit educatiu on es donen dinàmiques de discriminació cap a les persones LGTBIQ

En algunes aules s'han detectat casos de persones que compartien sentir-se menystingudes o fins i tot maltractades per altres companys fent al·lusions constants a la seva possible orientació sexual. En aquests casos s'ha abordat de manera grupal què és la LGTBIQfòbia i com opera en relació amb tot el que ja s'havia treballat fins ara. S'ha donat suport explícit a que les persones que se sentien més afectades per aquesta qüestió poguessin expressar davant el grup el seu dolor, la seva ràbia, el seu enuig. Alhora, s'ha incentivat que la resta del grup proposés estratègies perquè això deixi de passar així com que hi hagi persones que siguin capaces d'assumir la seva responsabilitat en el marc grupal.

5. Crear un clima de suport entre l'alumnat que es repliqui a mesura que s'avança en el procés pedagògic

En la línia del que venim comentant, possibilitar que hi hagi un espai on es treballa específicament en com tots els elements que es desprenen del sexisme i el masclisme tenen un impacte en la realitat del grup ha permès anar a treballar amb el sistema de relacions grupal. Els grups han estat capaços de parlar obertament de quines pràctiques de suport els agradaria incorporar en el seu sistema relacional així com quins mecanismes per aturar les dinàmiques de discriminació es poden dur a terme. En termes generals i a través dels

postulats de la mirada restaurativa, s'han engegat processos de responsabilització i vulnerabilització que han permès anar a l'essència del grup i de les necessitats individuals de cada persona que el forma. També s'han pactat algunes pautes que es duran a terme si es detecten dinàmiques de discriminació (posicionar-se com a grup, parlar amb professorat, buscar suport, etc.).

6. Mostrar referents alternatius als models hegemònics

En aquest sentit, la manera en com l'equip mixte ha abordat tot el procés formatiu ja ha implicat la presentació d'uns models no necessàriament hegemònics. Dit d'una altra forma, el fet que l'home facilitador hagi incentivat processos de responsabilització així és una manera de presentar que hi ha referents homes que són capaços de parlar del seu masclisme, capaços d'assumir responsabilitat i d'emocionar-se davant del grup. En canvi, la facilitadora de la sessió ha contribuït a fomentar l'empoderament de les noies a través de la seva manera de posicionar-se personalment i políticament en el transcurs de les formacions. A més, a través dels materials audiovisuals que s'han ofert durant les sessions de formació s'han presentat models i referents que trenquen amb l'hegemonia home-dona.